

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2016

Václav Placák

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Václav Placák

**Československá exilová vláda za druhé světové války
a její snaha o odznamenání Mnichovské dohody Velkou
Británií a Francií**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: Václav Placák

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

PLACÁK, Václav. *Československá exilová vláda za druhé světové války a její snaha o odznamenání Mnichovské dohody Velkou Británií a Francií*. Praha, 2016. 31 s. Bakalářská práce Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce “Československá exilová vláda za druhé světové války a její snaha o odznamenání Mnichovské dohody Velkou Británií a Francií“ zkoumá vývoj boje československé exilové vlády o vlastní uznání, coby právoplatného představitele Československé republiky a s tím spojeným odznamenáním Mnichovské dohody. Práce se v období let 1938-1942/3 zabývá procesem formování naší exilové vlády v zahraničí, jejím uznáním mocnostmi a odznamenáním Mnichova, se stručným přihlédnutím k některým událostem, které konferenci v Mnichově a válečným událostem předcházely. Práce využívá metody případové deskriptivní studie. Na základě zjištěných informací je patrné, že zmíněný proces byl výsledkem složitých diplomatických jednání. Především vláda Velké Británie vždy s vyhověním požadavkům československé exilové vlády váhala a měla řadu připomínek. Situace se vždy změnila s tím, jak se měnila válečná situace na bojištích druhé světové války. Československá exilová vláda nakonec dosáhla odznamenání Mnichovské dohody Francií i Velkou Británií, i když v odlišné podobě.

Abstract

Bachelor's thesis “ The Czechoslovak Exile Government during the Second World War and its Attempts for the Repudiation of the Munich Agreement by France and Great Britain“ examines the development of the struggle of the Czechoslovak exile government's own recognition as the legitimate representative of the Czechoslovak Republic and the associated repudiation of the Munich Agreement. Thesis in the period 1938-1942 / 3 examines the process of the formation of our exiled government abroad, its recognition by world powers and repudiation of the Munich Agreement with a brief account of some events that preceded the Munich conference and the war. It uses the method of descriptive case study. Based on these information it is clear that the above process was the result of complex diplomatic nego-

tiations. The UK government hesitated many times and had a number of comments. The situation has always changed with how the war changed the situation on the battlefields of World War II. The Czechoslovak government in exile eventually reached the repudiation of the Munich Agreement by France and Great Britain.

Klíčová slova

Československá exilová vláda; druhá světová válka; Mnichovská dohoda; Francie; Velká Británie

Key words

Czechoslovak Exile Government; Second World War; Munich Agreement; France; Great Britain

Rozsah práce: 63 619 znaků.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 11. 5. 2016

Václav Placák

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. za cenné rady, komentáře a připomínky při vedení mé bakalářské práce, které mi velice pomohly při jejím zpracování. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za dlouhotrvající podporu a své přítelkyni za celkovou korekturu a úpravu této práce.

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

Téma: Československá exilová vláda za druhé světové války a její snaha o oduznání Mnichovské dohody Velkou Británií a Francií

Autor: Václav Placák

Obor a ročník: Politologie a mezinárodní vztahy, 2. ročník

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Datum odevzdání: 2. června 2015

Volba tématu

Tématem mé práce je boj Československé exilové vlády za druhé světové války o oduznání tzv. Mnichovské dohody vládou Velké Británie a vládou Svobodné Francie. I po téměř osmdesáti letech vyvolává „Mnichov“ v českém prostředí značný ohlas. Mnichov byl, je a bude spojen s českým pocitem zrady ze strany západních mocností.

Mnichovská dohoda byla dojednána dne 29. září 1938 v německém Mnichově a podepsána byla již po půlnoci druhého dne 30. září 1938. Pod tuto slavnou úmluvu se podepsali zástupci čtyř zemí – za Velkou Británii ministerský předseda Neville Chamberlain, za Francii ministerský předseda Édouard Daladier, za Itálii premiér Benito Mussolini a konečně za Německo říšský kancléř Adolf Hitler.

Jak je známo, hlavním iniciátorem byl německý nacistický vůdce Adolf Hitler. Československo mělo podle jednání v Mnichově, na jehož průběh se jeho delegace přímo nedostala, do 10. října téhož roku postoupit rozsáhlou část svého území s německým obyvatelstvem Německu. Prakticky se jednalo o téměř celou pohraniční oblast republiky (Kárník, 2008, s. 372).

Anulace a překonání Mnichovské dohody byly jedním z nejdůležitějších cílů politiky Dr. Edvarda Beneše a Československé exilové vlády. Oduznání Mnichovské dohody západ-

ními mocnostmi mělo výrazně pomoci obnově Československé republiky v podobě před „mnichovskou křivdou“ a druhou světovou válkou. Edvard Beneš osobně se s Mnichovským diktátem nikdy nesmířil a od začátku proti němu brojil.

Velká Británie nakonec uznala Mnichovskou dohodu za neplatnou dne 5. srpna 1942. Britský ministr zahraničí Anthony Eden oznámil ve svém dopise Janu Masarykovi, že se britská vláda necítí být vázána Mnichovskou dohodou, z důvodu porušování dohod Německem.¹ Britská strana tedy neuznala dohodu za neplatnou od počátku, jako tomu učinila francouzská vláda Ch. De Gaulla 29. září 1942.

Současný stav poznání

Tématu Československého exilu za druhé světové války, a s tím spojeným právním a politickým otázkám, jakou byla i Mnichovská dohoda, byla věnována řada publikací od řady autorů.

Neocenitelným a zásadním zdrojem pro mnou zvolené téma jsou různé archivy, které uchovávají reakce a svědectví přímých autorů oněch událostí z předválečných a válečných let 1938-1942(1945). Jmenoval bych především Archiv Ministerstva Zahraničních věcí České republiky. Archiv obsahuje zprávy, ale i dopisy ministrů a členů vlády, které se týkají Mnichovské dohody a také přímo jejího odůvodnění vládami Velké Británie a Svobodné Francie. Celá řada odborníků z těchto archiválií vycházela při své práci nad podobnými tématy [AMZV, Praha, LA-T, kart. 136-137].

Z českých autorů se tematikou Exilové vlády a jejích právních a politických aspektů zabývají významní čeští odborníci svých oborů. Nejvíce se touto problematikou zabývali a zabývají prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc. a doc. PhDr. Jan Němeček, DrSc. (viz. Kuklík, Němeček a další) [Kuklík, 1998; Němeček a kol., 2004].

¹ Dopis britského ministra zahraničí Edena čs. ministru zahraničí Masarykovi o Mnichovské dohodě, 5. srpen 1942

Výzkumný problém

- 1) Jak probíhal proces odznamenání Mnichovské dohody vládou Velké Británie a vládou Svobodné Francie a co tomu předcházelo?
- 2) Jaký byl postoj jednotlivých zemí k Mnichovu v době jednání?

Konceptuálně bych chtěl výzkumnou otázku uchopit ve smyslu, jaký byl postoj jednotlivých vlád k Mnichovské dohodě, jak se tento postoj proměnil, a do jaké míry to ovlivnilo celý proces odznamenání Mnichova, respektive uznání Československé exilové vlády.

Proces odznamenání je širokým pojmem. Dá se charakterizovat pomocí rozdělení na několik faktorů. Lze ho rozdělit na postoj několika jednotlivých aktérů, dále na několik jednotlivých jednání, či projevů.

Také postoj britské a francouzské vlády se mohou minimálně mírně lišit.

Metodologie

Primárně ve své Bakalářské práci hodlám vycházet z autentických dokumentů a jejich kopií, které se nacházejí v archivech, například v Archivu Ministerstva Zahraničních věcí České republiky. Prvotně pro mne bude prospěšné a užitečné jít až ke zdroji.

Dále budu pracovat s klasickou literaturou, která se zabývá druhou světovou válkou, Československou exilovou vládou a jejími kontakty s Velkou Británií a Svobodnou Francií, a problematikou Mnichovského diktátu.

V neposlední řadě budu také pracovat s materiálem v elektronické podobě. Touto cestou se taktéž kromě archivů dostanu k práci s materiálem v anglickém jazyce, a tedy i případně k pohledu z anglické nebo francouzské strany.

Postupovat budu pomocí empirické analýzy primárních a sekundárních zdrojů.

Předpokládaná struktura práce

- 1) Úvod – Mnichovský diktát
- 2) Formování Československé exilové vlády
- 3) Československo-britská a Československo-francouzská diplomacie – z pohledu „Mnichova“
- 4) Proces oduznání Mnichova Svobodnou Francií
- 5) Proces oduznání Mnichova Velkou Británií

Orientační seznam literatury

Archiv MZV, Praha, Londýnský archiv.

FILÍPEK, Jan. *Mnichov 1938: hra o Československo*. Praha: Dr. Ed. Grégr a syn, 2001. 172 s. ISBN 80-902023-9-X

HAZDRA, Zdeněk; VLČEK, Lukáš, a kol. *Mnichov 1938 a česká společnost: sborník z mezinárodního symposia k 70. výročí mnichovské dohody*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 116 s. ISBN 978-80-87211-06-9

HERANOVÁ, Martina. *Diplomatická jednání před Mnichovskou konferencí 1938*. Historický obzor. 2006, roč. 17, čís. 3/4, s. 87-93.

KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938 – 1945*. Praha: Karolinum, 1998. 175 s. ISBN 80-7184-665-1

KUKLÍK, Jan. The Validity of the Munich Agreement and the Process of its Repudiation during the Second World War as Seen from a Czechoslovak Perspective. *Prague Papers on the History of International Relations*. 1998, roč. 2, čís. 2, s. 343-364.

KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan, ŠEBEK, Jaroslav. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 390 s. ISBN 978-80-87284-18-6

LVOVÁ, Míla. *Mnichov a Edvard Beneš*. Praha: Svoboda, 1968. 285 s. ISBN 25-057-68

NĚMEČEK, Jan, a kol. *Mnichovská dohoda: cesta k destrukci demokracie v Evropě = Munich agreement : the way to destruction of democracy in Europe*. Praha: Karolinum, 2004. 387 s. ISBN 80-246-0923-1

TESAŘ, Jan. *Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky*. Praha: Prostor, 2014. 280 s. ISBN 978-80-7260-304-6

Obsah

Úvod.....	2
Metoda a cíl práce	5
1. Směřování k Mnichovu	6
1.1. Locarno – nulová garance německé východní hranice.....	6
1.2. Henleinovci – nepřítel uvnitř ČSR	6
1.3. Československá zahraniční politika mezi světovými válkami	7
1.4. Politikou strachu a ústupků k Mnichovu	8
2. Mnichov 1938	10
2.1. Jednání o osudu ČSR.....	10
2.2. Po konferenci v Mnichově.....	11
3. Formování československé exilové vlády.....	13
3.1. Odchod prezidenta Beneše	13
3.2. Počátky čs. exilu a jeho cíle.....	13
3.3. Rozpory v čs. exilu	15
4. K uznání československé exilové vlády.....	17
4.1. Bitva o Francii a přesun čs. exilu do Londýna	17
4.2. Britské uznání čs. exilové vlády s připomínkami	17
4.3. Britské uznání čs. vlády de iure.....	19
5. Otázka neplatnosti a odznamenání Mnichovské dohody.....	21
5.1. Důvody neplatnosti Mnichovské dohody	21
5.2. Složitá jednání s britskými hostiteli.....	23
5.3. Velká Británie odznamenává Mnichov	24
5.4. De Gaullova Francie odznamenává Mnichov	25
Závěr.....	27
Použitá literatura	30

Úvod

Mnichovská dohoda byla písemným ujednáním a stvrzením o odstoupení pohraničního území Československé republiky nacistickému Německu, podepsaná vrchními představiteli Francie (Édouard Daladier), Itálie (Benito Mussolini), Německa (Adolf Hitler) a Velké Británie (Neville Chamberlain). Dohoda byla podepsána v Mnichově, v noci z 29. na 30. září 1938 [Kárník, 2008: 372]. Mnichovská konference byla vyvrcholením Hitlerova snažení o rozbití demokratického Československa. Hitler svým jednáním, především s Chamberlainem, dokázal dostat západoevropské mocnosti tam, kde je potřeboval mít. Tzv. politika ústupků, která měla za cíl zamezit dalšímu válečnému konfliktu, nakonec stejně přivedla nejen Evropu, ale potažmo i skoro celý svět, na pokraj války. Československé pohraničí bylo jen zlomkem v Hitlerových dobovačných plánech.

Již samotný fakt, že zástupci Československa, o jehož území se jednalo, byli v Mnichově přítomni, ale na samotné jednání výše zmíněných hlavních aktérů „Mnichova“ nebyli přizváni, vzbuzuje dokonce i dnes po téměř osmdesáti letech nemalý zájem nejen historiků, novinářů, či politiků, ale také široké veřejnosti. Toto téma bylo již zpracováno v mnoha podobách a z mnoha různých hledisek. „Mnichovem“ se nezabývali pouze čeští, resp. českoslovenští autoři, ale nalezneme také mnoho monografií cizích autorů, monografií nabízejících odlišný pohled na problematiku, ať už britský, francouzský, německý, etc. [Kuklík, Němeček, Šebek, 2011: 9].

Když zmíněnou politickou hru zlehčíme, německý a italský podpis pod Mnichovskou dohodou by se dal do jisté míry pochopit, avšak podpisy Francouzů a Britů vnesly do celé problematiky z českého pohledu značně negativní pocity, až ublížení. Československo vidělo ve Francii a Velké Británii své spojence, kteří nejen mohou, ale určitě budou Československo bránit a podpoří jeho nároky na svobodu a autonomii. Když Britové a Francouzi posléze stánu před důležitým rozhodnutím, zdali uchovat jakousi naději na udržení evropského míru nebo obětovat československé pohraničí Hitlerovým nárokům, zvolili druhou možnost a byli přesvědčeni, že k dalšímu ničujícímu válečnému konfliktu nedojde. Vzpomínky na nedávno skončenou první světovou válku byly v této době ještě stále živé a bolestivé.

Mnichovská dohoda samozřejmě zasáhla do osudů lidí celého Československa. Můžeme však říci, že zcela zásadně změnila budoucí politický, ale i osobní život jednoho člověka, a to dr. Edvarda Beneše, prezidenta Československé republiky. Ať už na Edvarda Beneše nahlížíme z osobního hlediska pozitivně či negativně, je zcela nepochybné, že následná válečná

léta zasvětil boji za obnovu svobodného Československa v předmnichovské podobě a tím pádem samozřejmě i odčinění Mnichovské dohody v podobě jejího odzúnnání vládami, které tuto dohodu podepsaly. Jednoznačným impulzem pro jeho návrat do Evropy z USA, kam odjel přednášet, se staly události z března 1939, kdy došlo k obsazení zbytku Československa a vyhlášení tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Tímto se začalo druhé exilové působení Edvarda Beneše.

Československý exil se začal formovat ve Francii, resp. ve Velké Británii. Českoslovenští vojáci, kteří se rozhodli odejít z republiky, bojovali nejdříve v Polsku, pak ve Francii a následně se přesunuli na britskou půdu, podle toho jak se vyvíjela válečná situace a boje se přelévaly Evropou. Do Velké Británie se v roce 1940 přesunuli také českoslovenští politici, úředníci a civilisté, kteří do porážky Francie působili na kontinentu nebo zde žili v exilu [Kuklík, 1998: 88]. Tímto se zintenzívnil československý boj za uznání vlastní exilové vlády. Uznání československé exilové vlády, jako pokračovatelky demokratického Československa, teorie nepřerušené kontinuity existence Československa a anulace, čili odzúnnání Mnichovské dohody světovými mocnostmi, to byly patrně nejdůležitější úkoly a cíle československého exilu za války v čele s Edvardem Benešem.

Československé exilové vládě se postupně, po složitých a dlouhých jednáních a diplomatických hrách, podařilo dosáhnout britského uznání. Britské uznání naší exilové vlády z července 1940 však obsahovalo řadu připomínek a nešlo o úplné uznání *de iure*, ačkoli i tento získaný prozatímní vládní status byl pro Čechoslováky v Londýně velkým úspěchem a hrál důležitou roli v dalších válečných měsících [Kuklík, 1998: 91]. K definitivnímu uznání československé exilové vlády došlo prakticky přesně o rok později, v červenci 1941 [Beneš, 1946: 473-474]. Velká Británie svým uznáním téměř jistě reagovala na počátek diplomatických jednání Čechoslováků se Sovětským svazem, protože k britskému uznání došlo ve stejný den, 18. července 1941. Benešova vláda byla taktéž uznávána francouzským výborem Charlese de Gaulla [Kuklík, 1996: 122-124]. Zde šlo, dá se říci o jakousi protislužbu. Obě vlády působily v Londýně dočasně, z důvodu okupace vlasti nacistickým Německem.

Českoslovenští představitelé v Londýně považovali odzúnnání Mnichovské dohody za zcela nutnou součást vlastního boje za obnovu svobodného Československa. Když se Československo mělo vrátit k předmnichovské podobě, „Mnichov“ musel být zcela jistě odčiněn. V očích Britů se však jednalo o právoplatnou mezinárodní smlouvu, která byla uzavřena legálně a právní cestou. Porušena podle nich byla až německým projevem agrese v březnu 1939, kdy Němci vtrhli do zbytku Československa a začali jej okupovat. Postoj Francie a

Velké Británie k československé exilové vládě a oduznání Mnichova se během války postupně měnil, ať už se změnou vlád v těchto zemích nebo s prudkými změnami situace, které každá válka zákonitě přináší. Dá se říci, že dosažení oduznání Mnichova od francouzského exilu byl snazší než ze strany vlády Velké Británie. Když to zjednodušíme, Beneš i de Gaulle byli v podobné situaci a oběma mohlo prospět vzájemné uznání. Oficiální francouzské oduznání Mnichova sice proběhlo o téměř dva měsíce později než to britské, v září 1942, ale ve francouzském případě bylo oduznání formulováno od samého počátku. Velká Británie oduznala Mnichovskou dohodu v srpnu 1942, s tím, že hlavním důvodem je porušení smlouvy Němcem z března 1939.

Tato práce se věnuje části působení československé exilové mise za druhé světové války v letech 1939-1942, s přihlédnutím k událostem tzv. Mnichova a také událostem, které mu určitým způsobem předcházely. Hlavním tématem práce je Mnichov a jeho oduznání vládami Francie a Velké Británie, ale práce také analyzuje formování československého exilu a jeho mezinárodní uznání, což zcela logicky s tématem souvisí.

Téma práce jsem se rozhodl zpracovat na základě osobního zájmu o dějiny Československa 20. století, Velkou Británií a snahy pochopení obtížné zahraniční mise československého exilu. Studium materiálů o tomto období, jakožto i osobních vzpomínek aktérů mi poskytlo možnost alespoň částečně na problematiku nahlédnout. Při zpracování své bakalářské práce jsem vycházel z monografií známých odborníků na tuto tematiku, šlo především o Jana Kuklíka a Jana Němečka. K lepšímu pochopení osobních pocitů a názorů přímých aktérů událostí mi pomohly jejich vzpomínky, např. Edvarda Beneše nebo Eduarda Táborského. Nahlédl jsem i do několika dobových dokumentů, či dopisů, avšak nepracoval jsem s nimi až v takové míře, s jakou jsem počítal v projektu mé bakalářské práce.

Odlišnost projektu bakalářské práce od práce samotné vznikla především v mé osobní práci s dobovými dokumenty. Dobová svědectví, jakožto i osobní a úřední dopisy přímých aktérů byly již mnohokrát zpracovány v různých publikacích s poznámkami a výkladem autorů, kteří se tématem zabývají prakticky celou svou akademickou kariéru. I když jsem do původních dokumentů osobně nahlédl, a teď mám na mysli konkrétně archiv ministerstva zahraničí ČR, rozhodl jsem se nakonec vycházet výhradně ze zmíněných monografií, které toto téma již mnohokrát kvalitně zpracovaly. Mám na mysli zejména díla Jana Němečka, Jana Kuklíka, Roberta Kvačka a dalších. Na rozdíl od projektu mé bakalářské práce jsem se rozhodl věnovat menší prostor také určitým aspektům, které předcházely Mnichovské konferenci a diktátu, a podle mého názoru s ním souvisely.

S ohledem na zaměření mé bakalářské práce se, jak jsem již zmínil, nejprve stručně věnuji některým událostem, které mohly nepřímo vést k „Mnichovu“. Dále se věnuji přímo mnichovské konferenci a mnichovskému diktátu. Třetí část práce se věnuje formování československé exilové vlády s obtížemi, které s tím byly spojeny. Čtvrtá část práce se zabývá mezinárodním uznáním československé exilové vlády, které bylo nutné pro dosažení Benešem vytyčených cílů. Na třetí a čtvrtou část práce navazuje poslední část věnovaná oduznání Mnichova ze strany Francie a Velké Británie, která by se dle mého názoru bez předešlých částí neobešla.

Metoda a cíl práce

Cílem práce je sledovat působení československého politického exilu v letech 1939-1942. Po nastínění událostí před a během „mnichovského“ období se práce, ve zmíněném období 1939-1942, zaměří na proces oduznání Mnichovské dohody Francií a Velkou Británií, ke kterému došlo přes dřívější uznání československé exilové vlády, coby zákonného zástupce Československa v londýnském exilu. Práce využije metody deskriptivní případové studie.

1. Směřování k Mnichovu

K událostem let 1938 a 1939 pochopitelně došlo v důsledku několika faktorů a událostí z let dřívějších. Pro pochopení „Mnichova“ je třeba ve stručnosti některé z nich zmínit. Téma a rozsah práce nedovolují věnovat se těmto událostem ve větší míře, ačkoli jsou velice důležité a stanovenému tématu práce by jistě notnou měrou přispěly. Zcela opomenout však nejdu a dovolím si věnovat jim menší prostor v této kapitole mé práce.

1.1. Locarno – nulová garance německé východní hranice

Ztráta značné části československého území ve prospěch nacistického Německa byla vyústěním složité mezinárodně-politické situace třicátých let minulého století, resp. celého meziválečného období. Značně nebezpečnými se pro mladé, nedávno vzniklé Československo staly již výsledky jednání ve švýcarském Locarnu v roce 1925. Tzv. Locarnské dohody také mimo jiné z bezpečnostního hlediska přinesly garanci západních německých hranic. Tato otázka byla po skončení první světové války velice ožehavá. Co už západní státy (Velká Británie, Francie, Belgie, Itálie) tolik nezajímalo, byly východní německé hranice. Ve chvíli, kdy nebyla otázka německých východních hranic pevně uzavřena, kdy dokonce existoval prostor do budoucna pro možnou revizi východních hranic, vyvstávalo pro Československo, ale i pro Polsko, reálné nebezpečí [Locarnské dohody z 16. října 1925]. Právě Mnichovská jednání a samotný podpis smlouvy ukázaly, že tyto obavy nebyly liché.

1.2. Henleinovci – nepřítel uvnitř ČSR

Velkou hrozbou pro demokratické Československo byla taktéž antisystémová Sudetoněmecká strana (SdP) Konráda Henleina. Strana, vzniklá nejprve jako hnutí v roce 1933 pod názvem Sudetoněmecká vlastenecká fronta (SHF), se v politickou stranu v pravém slova smyslu etablovala o dva roky později, 19. dubna 1935, aby se mohla zúčastnit parlamentních voleb v Československu. Henlein dokázal hnutí proměnit ve vítěznou politickou stranu voleb 1935. Strana postupně pohltila téměř celé sudetoněmecké politické spektrum a se značnou pomocí z Berlína napomohla coby mluvčí zájmů německé menšiny v Československu k demolici tzv. první československé republiky. Úspěch jednání československé vlády s představiteli SdP byl prakticky nemožný. Henleinova strana působila v Československu,

coby Hitlerova prodloužená ruka, jako rozvraceč zdejších poměrů. Sudetoněmecká strana působila na československé politické scéně „pouhých“ pět let. Na konci roku 1938 byla její část, a šlo především o její špičky a nejaktivnější členy, včleněna do Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP) [Malíř, Marek a kol., 2005: 893-912].

1.3. Československá zahraniční politika mezi světovými válkami

S podepsáním mnichovské dohody zástupci Francie a Velké Británie vznikl v českých myslích pocit zrady, který přetrvává do dnešních dnů. Tento pocit jistě pramení z faktu, že Československo v meziválečném období minulého století považovalo tyto dva státy za své spojence. Je nutné podívat se na uzavřené smlouvy a dohody Československa s jinými státy z 20. a 30. let 20. století.

Důležité je, že jedinou smlouvu, která hovořila o vzájemné vojenské pomoci v případě napadení ze strany Německa, podepsalo Československo se Sovětským svazem v roce 1935. Nikoli tedy s Francií, či Velkou Británií. Sověti se touto dohodou zavázali, v případě ohrožení Německem, vypomoci Československu vojenskou silou, ale pouze za předpokladu, že se do případného konfliktu zapojí také Francie. Tímto Sovětský svaz navazoval na dříve podepsanou Sovětsko-francouzskou dohodu [Sládek, 2002: 84]. Spojeneckou dohodu mělo Československo podepsanou také s Francií, a to z roku 1924. Tato dohoda však postrádala garanci vzájemné vojenské pomoci, tak jak byla zanesena v pozdější smlouvě se Sovětským svazem. Obě země se v případě ohrožení měly pouze dohodnout na případných bezpečnostních opatřeních. Tento fakt byl odrazem československé opatrnosti v době podepsání dohody. Československá diplomacie se obávala znepřátelení německé strany a nechtěla se nechat zavléci do případného nového konfliktu [Straka, 2016]. Tzv. Malou dohodu, spojenecký pakt mezi Československem, Jugoslávií a Rumunskem z roku 1921 pouze zmiňme. Toto uskupení nedosáhlo většího významu, a už vůbec ne v obraně před německou agresí. Co se týče Velké Británie, s tou nemělo Československo přímo podepsanu žádnou smlouvu či dohodu.

1.4. Politikou strachu a ústupků k Mnichovu

Období před druhou světovou válkou bylo v evropských diplomatických a politických kruzích poznamenáno slavnou tzv. politikou appeasementu.² S odstupem času a vědomím o Hitlerových budoucích krocích a nadcházející válce, ke které směřoval, můžeme říci, že politika appeasementu byla nesmyslná až ustrašená. Z našeho českého pohledu byla a je tato politika ústupků aktem, který způsobil ztrátu značné části našeho území a vrhnul tak de facto naši republiku do náruče nacistického Německa. Britští a francouzští představitelé byli v té době opravdu přesvědčeni, že mír v Evropě se dá zachránit. Z tohoto hlediska se podřízení Československa německým nárokům zdálo být garancí zachování klidu ve střední Evropě. Ilustruje to i úryvek z britských *The Times* z počátku září 1938: „*Možná by stálo za to, aby československá vláda zvážila, zda je na místě vylučovat projekt, který si v některých kruzích získal podporu, na vytvoření více homogenního československého státu odstoupením okrajového území s cizí populací, která sousedí s národem, s nímž je spojena rasově* [Faber, 2015: 223].“³

Záříjové a následně i říjnové dny se v Československu nesly v duchu velkého napětí. Stále více se ukazovalo, že britský a francouzský eminentní zájem na zachování míru v Evropě bude nadřazen zájmům Československa na zachování územní celistvosti. Další a další ústupky Hitlerovým požadavkům přinesly stupňující nátlak britské a francouzské strany na Československo. Hitlerovi se tak dařilo politicky útočit na Čechoslováky skrze Brity a Francouze. Německé požadavky z této doby de facto znamenaly odstoupení těch oblastí Československé republiky, v kterých žila nadpoloviční většina německého obyvatelstva. Jak ale ukázaly nadcházející události, Henleinovci a členové Freikorpsu se na některých místech silou domáhali území, na kterém Němci ve většině ani nebyli. Jako příklad uveďme známý boj o Moravskou Chrastovou z konce října 1938 [Holub, 1988]. K nátlaku na prezidenta Beneše a jeho vládu se připojili také Maďaři a Poláci, kteří chtěli šikovně využít situace a dosáhnout splnění vlastních územních požadavků, které vyvstaly již krátce po první světové válce a dokonce tenkrát vyústily v „menší“ konflikty [Kuklík, Němeček, Šebek, 2011: 67-81].

Britské a francouzské ultimátum z 21. září, které bylo československou vládou přijato, vyvolalo mohutné demonstrace a dalšího dne také generální stávkou. Lid volal po nové vládě, která by republiku skutečně bránila [Kuklík, Němeček, Šebek, 2012: 38-39]. Vláda Milana

² Politika ústupků agresorovi s cílem zabránit případnému válečnému konfliktu za každou cenu.

³ *The Times*, 7. září 1938

Hodži padla a byla jmenována úřednická vláda generála Jana Syrového, československého národního hrdiny a velitele československých legií v Rusku za první světové války [Vláda České republiky, 2007]. Na území Sudet probíhaly bojůvky československých příslušníků armády a četnictva s německými polovojenskými jednotkami (viz výše). V Československu byl na 25. září vyhlášen začátek mobilizace. Francie taktéž částečně mobilizovala a mohlo se zdát, že československé pohraničí nemusí být odevzdáno bez boje. Nicméně odmítavé postoje Beneše a nové vlády k francouzským a britským požadavkům byly ničím ve srovnání s Hitlerovou hrou při jednáních s Chamberlainem.

I když Francie a Velká Británie prohlašovaly, že za Československem stojí, je z dobových dokumentů patrné, že při nejmenším od jara 1938 nebyly ochotny vojensky na obranu Československa zakročit [Filípek, 2001: 61]. Daladier osobně se obával toho, že získáním Sudet pro Hitlera československá akce neskončí a vyjadřoval se tak i na schůzkách se svým britským protějškem. Neville Chamberlain byl přesvědčen o tom, že ani Velká Británie, ani Francie nemohou v případě napadení Německem Československu pomoci [Filípek, 2001: 64-66]

Vše nakonec vyústilo k jednání Německa, Itálie, Francie a Velké Británie v Mnichově, kde mělo padnout konečné rozhodnutí. Edvard Beneš nebyl k jednání přizván [Kuklík, Němeček, Šebek, 2012: 38-52].

Dá se tedy říci, že „Mnichov“ byl důsledkem vnitřního podryvání státu ze strany Henleinem vedených Němců, ale samozřejmě také mezinárodní politiky, která nás v určitých momentech ani nezahrnovala a dala by se tedy pojmenovat oním slavným přívlastkem „O nás bez nás“. Oba tyto aspekty jsou propojeny. Působení Henleinovců uvnitř Československa by se neobešlo bez podpory z Berlína, a taktéž Adolf Hitler šikovně využíval německého hlasu, až výkřiků německé menšiny žijící na našem území.

2. Mnichov 1938

2.1. Jednání o osudu ČSR

Jak bylo již zmíněno výše, 29. září 1938 se v německém Mnichově sešli představitelé čtyř evropských velmocí, aby s konečnou platností rozhodli o československo-německém sporu. Na jednání s Hitlerem a Mussolinim dorazil britský ministerský předseda Chamberlain, který byl ochoten obětovat „ztracené“ Československo a francouzský předseda vlády Daladier, který byl instruován, aby zpět domů přivezl vyjednaný mír za každou cenu. Francouzská strana byla vůbec silně motivována svým strachem a obavami ze silného německého souseda. Zhruba měsíc před konferencí byla francouzskému generálovi Vuilleminovi demonstrována síla německé Luftwaffe, i když šlo o zkrácený počet německých letadel s cílem vzbudit ve Francouzích až strach. Daladier byl následně před svým odjezdem na mnichovskou konferenci instruován, aby zamezil případné válce za každou cenu, což mělo odnést Československo [Kvaček, 2011: 8]. Samotné jednání v Mnichově bylo pak zcela v německo-italské, především pak samozřejmě v německé režii. Byť jen sebemenší požadavek či náznak myšlenky, aby se samotných jednání zúčastnili také zástupci Československa, byl Hitlerem razantně smeten ze stolu. Hitler hodlal velice razantně a pokud možno co nejrychleji dosáhnout britského a francouzského souhlasu s územním porcováním československého území.

K jednání nebyl přizván prezident Československé republiky Edvard Beneš a přizván nebyl ani předseda nové úřednické vlády Československé republiky generál Jan Syrový. Přesto bylo Československo v Mnichově zastoupeno, a to v osobě československého vyslance v Berlíně Vojtěcha Mastného a diplomata Huberta Masaříka. Oba diplomaté byli však po svém příletu internováni v blízkém hotelu, kde byli střeženi gestapem [Kvaček, 2011: 81]. Zástupcům československé vlády byly mimo jednání pouze sdělovány průběh a výsledky jednání, na jejich vlastní názor a právo hájit se nikdo nedbal. Jednání britských a francouzských diplomatů a představitelů vůči Masaříkovi a Mastnému bylo v těchto těžkých chvílích velice chladné. Zdálo se, jako by přítomnost československých vyslanců v očích Britů a Francouzů pouze vše komplikovala, vždyť oni se již na všem s Hitlerem dohodli. Neville Chamberlain na pozdní noční schůzce s Masaříkem a Mastným po podepsání dohody vypadal velice unaveně a znuřeně a dával to zřetelně najevo, neustále zíval [Kvaček, 2011: 84]. Zhruba takový byl postoj západních velmocí k československému právu vyjádřit se k vlastní budoucnosti.

Masaříkovi a Mastnému byly tedy pouze sděleny závěry mnichovského jednání, které byly stvrzeny podpisem již tolikrát zmiňované Mnichovské dohody. Požadavky západoevropských mocností vůči Československu, které měli Masařík s Mastným předat Praze, byly zdrucující.

Československu bylo diktováno, aby v následujícím období od 1. do 10. října roku 1938 bylo československými obyvateli vyklizeno území tzv. Sudet s nadpoloviční většinou německých obyvatel Československa, jak bylo již požadováno dříve v září téhož roku. Československá vláda bude odpovědná za průběh vyklizení, které proběhne bez poškození uvedených zařízení. O podmínkách vyklizení Sudet rozhodne mezinárodní výbor, který bude složený ze zástupců zainteresovaných zemí, tedy Německa a Československa, a také Francie, Itálie a Velké Británie. Současně se začátkem vyklizování, tedy 1. října, započne obsazování daného území německými oddíly. Území určené k záboru bylo označeno a rozděleno do čtyř územních úseků, které byly následně postupně obsazovány. Výše zmíněný mezinárodní výbor následně vymezí zbývající území, mimo čtyři pásma záboru, které je převážně německého charakteru, a to bude taktéž do 10. října obsazeno německými oddíly. Zmíněný mezinárodní výbor taktéž určí území, kde bude provedeno lidové hlasování, přičemž tato území budou do ukončení lidových hlasování obsazena mezinárodními jednotkami. Finální podoba nových hranic bude určena taktéž sestaveným mezinárodním výborem, který tak může čtyřem „mnichovským“ mocnostem doporučit menší odchylky od přísně rozdělených pásem na základě etnografického klíče, která mají být provedena bez lidového hlasování. Československá vláda je také povinována v určené lhůtě propustit politické vězně sudetoněmeckého původu, jakožto také propustit sudetské Němce z vojenských a policejních jednotek, pokud si to dotyční přejí. V následných dodatcích k Mnichovské dohodě je ještě zmíněna nutnost řešení otázky polské i maďarské menšiny a vlády Francie a Velké Británie se taktéž odvolávají na anglo-francouzské návrhy z 19. září mimo jiné o odstoupení oblastí s nadpoloviční většinou německé populace, které byly tou dobou československou vládou odmítnuty [Dejmek, Loužek, 2008: 132-135].⁴

2.2. Po konferenci v Mnichově

Mnichovská usnesení byla pro československé politické a vojenské špičky velkou ranou. Vždyť pár dní před samotnou konferencí byla vyhlášena mobilizace. Bylo patrné, že Če-

⁴ Mnichovská dohoda z 29. září 1938

choslováci se chtějí proti německé agresi bránit ve zbrani. 29. září však přichází obrovský šok a vystřízlivění, od Československa se všichni odvrátili a i Maďarsko či Polsko byly připraveny ukrojit si kousek kořisti.

Onoho posledního zářijového dne roku 1938 se pro členy československé vlády konalo patrně nejtěžší zasedání kabinetu v jejich životech. Zasedání vlády za přítomnosti vojenských velitelů československé armády předsedal sám prezident Beneš. Není třeba příliš zdůrazňovat, že situace byla opravdu vážná a vyžadovala důkladné zvážení a projednání. Po pročtení mnichovského diktátu a na jasné a naléhavé doporučení vlád Francie a Velké Británie se vláda nakonec rozhodla potupně bolestivé podmínky přijmout [Filípek, 2001: 85]. Následně armádní generál Ludvík Krejčí vydal rozkaz, který potvrzoval ztrátu československého území. Stále bylo třeba postupovat ve věci odstoupení území a následné demobilizace, která probíhala v říjnu, důsledně a opatrně. Následujícího dne, tedy 1. října 1938 jak bylo stanoveno, bylo započato obsazování československého pohraničí německými jednotkami.

Tzv. vláda obrany republiky generála Jana Syrového neměla v úřadu dlouhého trvání. Po necelých dvou týdnech tato úřednická vláda rezignuje. Generál Syrový následně sestavuje svou druhou vládu, která však vytrvá pouhé dva měsíce. Doplňme ještě následující vládu Rudolfa Berana, která společně se zmíněnou druhou vládou Jana Syrového vyplnily období tzv. Druhé republiky. Šlo však o pouhou labutí píseň, neboť toto krátké intermezzo končí 15. března 1939 vpádem německých vojsk na území oslabeného a rozebraného Československa, resp. 16. března s ustavením Protektorátu Čechy a Morava. Svobodné a demokratické Československo nemělo po první světové válce dlouhého trvání, existovalo prakticky necelých dvacet let.

3. Formování československé exilové vlády

3.1. Odchod prezidenta Beneše

Prezident Edvard Beneš nesl zářijové a říjnové události roku 1938 velice těžce. Odstoupení z funkce hlavy státu bylo logickým krokem, nicméně tento čin po přijetí Mnichovské dohody několik dní odkládal. Odstoupil až 5. října 1938 po jmenování nové vlády generála Syrového. Předseda nové vlády byl následně, dle ústavy z roku 1920, pověřen výkonem některých pravomocí prezidenta republiky. Abdikace Edvarda Beneše se mimo jiné uskutečnila na nátlak nacistického Německa, ale také na nátlak části československých politiků a vojenských důstojníků. Benešovým odstoupením bylo z německé strany podmíněno vstřícnější vyjednávání o nové česko-slovenské hranici. Právě tento německý nátlak a hrozby se staly pro Beneše a jeho zahraniční odboj podkladem pro jeho teorii o neplatnosti Benešova odstoupení, stejně jako byla neplatná sama Mnichovská dohoda. Benešovi odpůrci a kritici na druhou stranu uvádějí, že Beneš na svou funkci rezignoval zcela právoplatně, kdy například ve svém abdikacním dopise uvedl, že odstupuje z osobního přesvědčení [Kuklík, 1998: 74-75]. Edvard Beneš odletěl do svého druhého politického exilu 22. října 1938. Z Londýna se následně v únoru 1939 vypravil lodí do Spojených států amerických, aby za oceánem přednášel na Chicagské univerzitě. Proti Benešovu pozdějšímu pojetí nepřerušené kontinuity jeho funkce i fungování republiky vypovídá v očích jeho kritiků i jeho osobní dopis novému prezidentovi Česko-Slovenské republiky dr. Emilu Háchovi, který byl zvolen a jmenován 30. listopadu 1938. Beneš popřál Háchovi mnoho štěstí a dopis celkově rozhodně působil dojmem, že Beneš Háchovu volbu uznává [Kuklík, 1998: 78]. Do záležitostí již dost okleštěné republiky nechtěl více zasahovat. Nicméně vše se změnilo s koncem Druhé republiky a s počátkem německé okupace nově vzniklého Protektorátu Čechy a Morava.

3.2. Počátky čs. exilu a jeho cíle

Události z poloviny března 1939 byly pokračováním politické hry, která byla rozehrána již o rok dříve, a znamenaly de facto zánik Česko-Slovenské republiky. Představitelé Francie a Velké Británie, ale i Spojených států amerických nebo Sovětského svazu, nesouhlasili s novým uspořádáním, které přineslo ustanovení Protektorátu Čechy a Morava z 15., resp. 16. března 1939. Postup nacistického Německa byl ze strany mocností kritizován a odsuzován.

Velká Británie a Francie spatřovaly v německém postupu porušení Mnichovské dohody, kterou po boku Německa a Itálie podepsaly [Němeček et al, 1999: 5].

Čeští a slovenští politici, kteří odešli do emigrace, stejně jako domácí odbojové organizace zastávali názor, že z právního hlediska Československá republika nikdy nezanikla. Cílem jejich boje se stala obnova Československého státu v předmnichovských hranicích z teritoriálního hlediska, taktéž jeho obnova z hlediska právně-politického s jistými obměnami v oblasti sociální, ekonomické i v oblasti politických stran [Němeček et al, 1999: 6]. Do čela československých politiků v emigraci se záhy coby nejvýraznější postava postavil právě dr. Edvard Beneš, a to nejvýraznější ať už v pozitivním slova smyslu nebo v tom negativním, protože toto postavení přináší i řadu kritiky a odpůrců. Edvard Beneš se pasoval do čela „druhého odboje“⁵ s výše zmíněnými cíly o obnovení Československa na základě teorie právní a politické kontinuity [Němeček et al, 1999: 6-7]. Jednoduše řečeno, Beneš a okruh lidí kolem něj neuznávali Mnichovskou dohodu a jako vrchní představitelé Československé republiky chtěli pokračovat v její existenci z hlediska mezinárodního práva. Mnichovská dohoda byla pro Beneše mezinárodně-právně neplatnou smlouvou, která tudíž nemohla nastolit jakékoli změny na území Československa. Odtud pochází přesvědčení o právní a politické kontinuitě „Benešovy“ exilové vlády a Československa, která se zformovala v zahraničí. Cesta k uznání československé exilové vlády a právní kontinuity československého státu nebyla zdaleka jednoduchá. Uznání Benešovy exilové vlády, jakožto i uznání nepřerušené kontinuity Československé republiky a později i Benešova úřadu se společně s odzváním Mnichovské dohody staly nejdůležitějšími cíli jeho druhého zahraničního, politického vyhnanství.

Zábor Československa opět přiměl Edvarda Beneše k politické činnosti. Podle československých politiků v emigraci, a především podle samotného Beneše, Československo nezaniklo ani s 15. březnem roku 1939. Prvním projevem této myšlenky se stal Benešův oficiální protest proti německé okupaci československého území, který bývalý prezident adresoval vrchním představitelům světových mocností, Francie, SSSR, Velké Británie a USA. Beneš se taktéž obrátil i na samotnou Společnost národů do Ženevy, kdy žádal o zakročení proti německému agresorovi [Beneš, 1948: 98-99, srovnej s Kuklík, 1998: 78-79].

⁵ Prvním odbojem byl zahraniční odboj za první světové války.

3.3. Rozpory v čs. exilu

Stejně jako měl Edvard Beneš v období První republiky, či mnichovské krize řadu odpůrců z řad československých politiků a vysokých vojenských činitelů, samozřejmě i v exilu při tvoření československé exilové vlády se musel nutně střetávat s lidmi s opačnými vizemi a svými odpůrci. Mezi nejvýznamnější Benešovy odpůrce patřili především bývalý československý předseda vlády Milan Hodža, dlouholetý československý vyslanec, především ve Francii, Štefan Osuský a v neposlední řadě armádní generál a tou dobou i exilový politik Lev Prchala. Hodža s Osuským měli v této době, ale i dříve s Benešem převážně politické rozepře. Generál Prchala nemohl Benešovi zapomenout jeho počínání v době mnichovské krize, kdy se podle něj měl národ bránit se zbraní v ruce. Tyto osobnosti se proti Benešovi postavily i v otázce, kdo bude hlavní osobou formující se exilové vlády. Hodža společně s Osuským sami sebe považovali za jediné legitimní zástupce Slovenska v emigraci, přičemž využívali faktu, že Benešovi bylo především Brity vytýkáno slabé zastoupení slovenských Čechoslováků. Francie a Velká Británie ze začátku vůbec nehodlaly československou exilovou vládu uznat, oficiálně tak mohl vzniknout pouze Československý národní výbor, aby mohl řídit a spravovat vznikající československou armádu ve Francii [Kuklík, 1998: 82-84].

Národní výbor a jeho jednotlivé správní orgány působily ve Francii, kdežto sám Edvard Beneš setrval v Londýně. Postavení národního výboru na provizorní bázi nemohlo vyhovovat Benešovým plánům. Od počátku roku 1940 se Edvard Beneš snažil o uznání československé exilové vlády v rámci tzv. prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci, přičemž se nechal inspirovat polským vzorem. Benešův formát československého prozatímního zřízení měl být tvořen prezidentem republiky, na jehož post si jak známo dělал nároky sám Beneš, dále prozatímní vládou a emigračním parlamentem, tedy Národní radou. Prezidentský post měl disponovat, na rozdíl od polského vzoru, větším množstvím pravomocí [Kuklík, 1998: 84-86].

Sám Beneš se z pochopitelných důvodů vyhýbal vyjádřením ke své rezignaci ve funkci prezidenta republiky z 5. října předešlého roku. Nicméně britský postoj k uznání československé exilové vlády byl stále zamítavý, a to především proto, že nebyl vyřešen česko-slovenský spor emigračních politiků, stejně jako nebyli Češi zajedno s československými Němci, které reprezentoval především sociální demokrat Wenzel Jaksch. Beneš se vehementně snažil s Hodžou a Jakschem dohodnout, pro československé Němce vyhradil například několik míst v Národní radě, ale ani Hodža, ani Jaksch s jeho návrhy nesouhlasili [Kuklík, 1998: 86-87].

Na druhou stranu třeba francouzští politici dokonce neradi viděli v čele československé zahraniční politické reprezentace právě Edvarda Beneše, a to kvůli asociaci s předmnichovským Československem [Kuklík, Němeček, Šebek, 2011: 140]. Za stávající politické situace se uznání československé exilové vlády nezdálo být na pořadu dne.

4. K uznání československé exilové vlády

4.1. Bitva o Francii a přesun čs. exilu do Londýna

Situace okolo československé politické reprezentace v exilu a jejích cílů se razantně změnila v květnu roku 1940 s tím, jak se měnila i mezinárodní vojensko-politická situace ve válečné Evropě. 10. května zmíněného roku začala německá vojenská ofenzíva směrem na západ evropského kontinentu, tedy přes neutrální státy Beneluxu, Nizozemí, Belgie a Lucembursko, s cílem dobýt Francii. Vypukla tzv. bitva o Francii. Německá vojenská taktika bleskové války zapůsobila ve své plné síle. Ukázala se jasná materiální, strojní i výcviková převaha jednotek německé armády. Francouzi byli dokonale zaskočeni a těžko mohli jednotkám Osy, s Němci totiž Francii napadli také Italové, vzdorovat. Celá bitva o Francii trvala 43 dní a drtivé vítězství Němců, coby velký Hitlerův válečný úspěch, určil osud nejen Francie, ale i celé oblasti Beneluxu na dalších 4-5 válečných let. Bojů ve Francii i nad Francií se stejně jako předtím v Polsku účastnili také českoslovenští vojáci. Působení spojeneckých vojáků ve Francii nebylo úspěšné a nakonec skončilo s obrovskou dávkou štěstí evakuací ze severofrancouzského přístavního města Dunkerque. Z Francie se tak skoro až zázrakem dostalo přes moře na britské území velké množství spojeneckých vojáků, včetně Čechoslováků, ale také válečného materiálu. Přes kanál La Manche se do Velké Británie nedostali pouze českoslovenští vojáci, kteří bojovali na kontinentu, ale také celá řada politiků a úředníků v emigraci, včetně členů zmíněného Národního výboru, s rodinami [Kuklík, 1998: 88]. Přítomnost většího počtu Čechoslováků v Londýně mohla přinést pozitivní vliv při projednávání československé otázky. S válečným pádem Francie a s přesunem Národního výboru do Londýna se snaha o uznání exilové vlády znásobila.

4.2. Britské uznání čs. exilové vlády s připomínkami

Ve stejný den, kdy nacistické Německo napadlo Francii, tedy 10. května 1940, došlo rovněž k jmenování nové koaliční vlády Winstona Churchilla ve Velké Británii. Se změnou vlády se jak známo změnil britský postoj k probíhající válce, ale také k otázce československé exilové vlády, kterou Beneš vehementně prosazoval za Churchillova předchůdce a nyní s nemenší vytrvalostí i za nového britského ministerského předsedy. Prvním a velice důležitým počinem na cestě k uznání prozatímní československé vlády bylo memorandum Edvarda

Beneše z 21. června 1940, které neslo název „Vytvoření československé vlády“ [Kuklík, 1998: 90]. Následoval dopis Edvarda Beneše adresovaný britskému ministru zahraničí lordu Halifaxovi ze dne 9. července 1940, ve kterém Beneš oznamuje plánovanou přeměnu Národního výboru v prozatímní československou vládu [Beneš, 1946: 438-440]. Odpovědi byly Benešovi dopisy lorda Halifaxe z 18., resp. 21. července 1940, které znamenaly uznání jeho exilové vlády, ale s určitými výhradami z britské strany. Britové se nechtěli zavázat k jakémukoli uznání budoucích hranic ve střední Evropě. Britové dále plně nesouhlasili s Benešovou právní teorií nepřerušené kontinuity Československé republiky. Další připomínka se týkala rozsahu jurisdikce nad československými, a nejen vojenskými, občany ve Velké Británii. Důležitou byla také otázka využívání československého zlata, které se nacházelo v Bank of England [Beneš, 1946: 441-443, srovnej s Táborský, 1993: 64-65].

Československé exilové vládě byl přidělen Robert Bruce Lochart, jakožto diplomatický zástupce za Velkou Británii. Nešlo však o plnohodnotného a zplnomocněného vyslance. Eduard Táborský, Benešův osobní tajemník z válečných let, poukazoval na to, že prozatímní státní zřízení bylo už jen svým názvem pomíjivé a rozhodně nemohlo a ani neznamenal plné uznání. Toto zároveň stavělo československou exilovou vládu níže, než byly ostatní exilové vlády, které sídlily v Londýně [Táborský, 1993: 64].

Edvard Beneš se oficiálně ujal prezidentského úřadu a byl označován za prezidenta republiky. Nicméně nadále s ním bylo ze strany velké Británie zacházeno jako s premiérem, což se změnilo až zhruba za necelý rok. Až zhruba od května 1941 byl Beneš de facto považován za československého prezidenta a mělo se tak s ním i jednat. I když britské uznání československé exilové vlády a Edvarda Beneše v jejím čele sebou neslo řadu výsad a připomínek, a jak poznamenal Eduard Táborský, bylo zřejmé, že jde o útvar jistě přechodný a prozatímní, mělo toto uznání zcela jistě obrovský význam a šlo o mimořádný úspěch československé exilové reprezentace [Kuklík, 1998: 91].

Jakmile došlo k uznání československé exilové vlády Velkou Británií, nedlouho poté došlo logicky k uznání také ze strany britských dominií. V říjnu a listopadu 1940 byla československá exilová vláda uznána Novým Zélandem, Kanadou, Jihoafrickou Unií a Austrálií. Vzhledem k politické i vojenské situaci, je pochopitelné, že se nedalo očekávat uznání ze strany Němci poražené Francie. Po zmíněné porážce, byly přerušeny diplomatické styky mezi Francií a československým exilem. Vše, co bylo v předchozím období pracně vybudováno Národním výborem ve Francii, bylo ztraceno. 8. září 1940 bylo oficiálně ohlášeno přerušování styků Francie s Československem. Navíc tzv. vichistická Francie následně uznala autonomní

Slovenskou republiku. Netřeba zdůrazňovat, že zmíněné kroky byly učiněny na nátlak okupačních sil. Československý exil se tedy zcela logicky obrátil k francouzským politikům v exilu, a to především na Charlese de Gaulla a jeho Svobodnou Francii. K počátku vzájemných oficiálních styků a vzájemnému uznání došlo v listopadu, resp. prosinci 1940 [Kuklík, 1996: 122-124].

4.3. Britské uznání čs. vlády *de iure*

Edvard Beneš se samozřejmě nechtěl spokojit s prozatímním statusem československé exilové vlády. Hlavním cílem jeho snažení bylo plné uznání jeho „projektu“ exilové vlády světovými mocnostmi, především Velkou Británií, v které Beneš působil. Výbornou příležitostí byla návštěva Winstona Churchilla československých ozbrojených sil z 19. dubna 1941. Při této speciální příležitosti Beneš Churchilla informoval o chystaném memorandu „Politický a právní vztah Československé republiky k Velké Británii“. Memorandum navazovalo a doplňovalo dokument „Mírové cíle československé“ z počátku roku 1941 (viz Vondrová, 1994: 84-92). Tento dokument obhajoval názor, že československá exilová vláda, stejně jako lid doma v Československu, přijali pokračování Československé republiky ve své vlastní existenci, tak jak fungovala před Mnichovem, za své. Poprvé zde bylo ve spojitosti s požadavkem na oduznání Mnichovské dohody, upozorněno na německý nátlak na prezidenta Beneše, aby abdikoval. Tímto bylo obhajováno stanovisko neplatnosti Mnichova, stejně jako Benešova odstoupení z funkce. Podle dokumentu byla již situace v exilu i doma zralá na uznání exilové vlády. Taktéž bylo poukázáno na zásluhy československých vojenských jednotek v bojích proti Německu. Memorandum bylo předáno ministru zahraničí A. Edenovi. Je logické, že celá problematika uznání československé exilové vlády *de iure* byla velice složitá. Britové nechtěli odvolat žádnou z výhrad, které měli ke jmenování prozatímní československé vlády. I když zde byly vážné obavy Britů z případného příklonu Čechoslováků k Sovětskému Rusku, Britové s uznání Benešovy vlády *de iure* otáleli [Kuklík, 1998: 94-98].

Zvrat v událostech a postoji spojenců opět znamenaly válečné události, stejně jako v případě napadení Francie. 22. června 1941 začala být realizována německá operace Barbarossa, tedy německý plán na dobytí SSSR, která přinesla otevření východní fronty. Po německém útoku a porušení paktu o neútočení ⁶ začali Sověti s Čechoslováky v Londýně jednat.

⁶ Pakt Ribbentrop-Molotov mezi Německem a SSSR, mmj. o neútočení, z 23. srpna 1939

Došlo tedy k obratu. S počátkem vyjednávání mezi Čechoslováky a Sověty se Britové dostali zjednodušeně řečeno do nesnází, protože Čechoslováci najednou jednali s Rusy. Dne 18. července 1941 byla podepsána úmluva mezi Československem a Sovětským svazem o společném boji proti Německu, nebo třeba o vytvoření československých vojenských jednotek na území SSSR [Beneš, 1946: 458].

Stejného dne, tedy 18. července 1941 byla československá exilová vláda konečně uznána de iure i ze strany Velké Británie. Stále zde však byly připomínky ohledně státních hranic a právní kontinuity republiky. K definitivnímu uznání československé exilové vlády bez připomínek došlo 5. srpna 1942 [Beneš, 1946: 473-474]. Dá se říci, že k uznání československé exilové vlády vládou Velké Británie v roce 1941 došlo v přímé souvislosti s počátkem jednání Čechoslováků se Sovětským svazem. Jak jinak si vysvětlit náhlé uznání Britů ve stejný den, kdy došlo k úmluvě Čechoslováků se Sověty.

5. Otázka neplatnosti a oduznání Mnichovské dohody

5.1. Důvody neplatnosti Mnichovské dohody

Jak bylo již několikrát zmíněno, důležitým konceptem, s kterým ve válečném exilu pracovala československá vláda, byl koncept opírající se o neplatnost Mnichovské dohody. Boj za oduznání Mnichova byl úzce spojen se snahou o uznání československé vlády, jakožto i Benešova prezidentského úřadu. Aby mohly vlády Francie a Velké Británie uznat Mnichovskou dohodu za neplatnou, musely zde samozřejmě být československou stranou uváděny důvody pro její neplatnost, kterými argumentovali pro její neplatnost. Benešův osobní tajemník z válečných let, dr. Eduard Táborský, uvedl v roce 1946 několik důvodů, kterými Čechoslováci v londýnském exilu za války argumentovali proti platnosti Mnichovské dohody [Táborský, 1946: 32-47].

Prvním závažným důvodem neplatnosti Mnichovské dohody, který E. Táborský uvádí ve své publikaci, je neplatnost dohody z hlediska československého ústavního práva. Táborský argumentuje tím, že k přijetí Mnichovské dohody, tedy mezinárodní smlouvy, která měnila hranice republiky, bylo zapotřebí souhlasu Národního shromáždění, které tak mělo podle práva učinit ústavním zákonem [Táborský, 1946: 33-34]. I když prezident Beneš zprvu, v roce 1938, Mnichovskou dohodu přijal, během války trval na tom, že Mnichovská dohoda byla Československu vnučena, nikdy nebyla ratifikována a právně schválena [Beneš In Kuklík, 1998: 171]. Dalším argumentem v neprospěch platnosti Mnichovské dohody byl fakticky výhružný postoj Německa vůči Československu. Německé výhrůžky válkou, i francouzský a britský postoj, kdy Francouzi i Britové de facto nehodlali Československu v případě konfliktu pomoci, znamenaly, že Českoslovenští představitelé se nemohli prakticky svobodně rozhodnout. E. Táborský v této souvislosti hovoří o Briand-Kellogově paktu, který vysloveně zakazoval vedení agresivní války jako prostředek mezinárodní politiky, kdy konflikty a rozepře mezi jednotlivými státy měly být vždy řešeny mírovou cestou. Tímto Táborský naznačoval, že došlo k porušení zmíněného paktu ze strany Německa za přihlížení Francie, či Velké Británie [Táborský In Kuklík, 1998: 111-112].

Závažným argumentem byl ten, který vycházel z toho, že i kdyby byla Mnichovská dohoda platnou mezinárodní smlouvou, dohodnutou zcela řádně i podle československého práva, byla zásadním způsobem porušena německým agresivním postupem v březnu 1939 [Táborský, 1946: 42-47]. Tento argument se podle mého názoru nemohl stát hlavním bodem

československé exilové vlády při jejím požadavku o odzúnaní Mnichova. Vždyť právě vláda Velké Británie dlouho uznávala Mnichovskou dohodu za platnou, až do doby Hitlerova napadení Československa. S tímto se však Beneš a jeho lidé nechtěli a nemohli spokojit.

O tom, že Mnichovská dohoda nebyla podle něj platnou mezinárodní smlouvou a Československá republika jí nebyla vázána, hovořil veřejně Edvard Beneš již při svém projevu v americkém Chicagu 8. června 1939. Ve velkém městě USA, které bylo známé množstvím československých krajánek žijících za oceánem, řekl ve svém projevu ke krajanským organizacím mimo jiné, že dohoda z Mnichova „*byla nacistickým režimem podepsána s vědomím a s úmyslem, že bude porušena a že jí bude zneužito proti nám. Nejsme tudíž mnichovskou dohodou vázáni, jednak proto, že byla nacistickým diktátorským Německem násilně a svévolně zrušena... pro nás tudíž dnes vzhledem k Německu neexistuje ... Neuznáme žádného obsazení a proto náš stát legálně pro nás existuje dál* [Kuklík, 1998: 122]...“ Tímto opět narážíme na onen československý názor, že Mnichov, který byl sám o sobě neplatný z několika důvodů, byl přinejmenším zcela zpochybněn německým postupem v následujících měsících. Myslím si, že je přinejmenším zajímavé, že Edvard Beneš začal s těmito mnohokrát zmíněnými teze- mi pracovat až po obsazení Československa Německem v březnu 1939. Do té doby se zdálo, že bude poklidně žít a přednášet v USA a do politiky nebude zasahovat. Tím, že otevřeně nevystupoval proti Mnichovské dohodě před světovými velmocemi již od počátku, ale až po vzniku Protektorátu Čechy a Morava, podle mne nahrával nejen svým politickým odpůrcům z řad československých exilových politiků, ale i britskému postoji, že samotná dohoda byla dohodou platně uzavřenou, nicméně porušenou až německou agresí o několik měsíců později.

Co se týká francouzského a britského postoje k československému pojetí mnichovské problematiky, francouzský postoj byl, dá se říci, vstřícnější. Dokládá to i situace po ustanovení Československého národního výboru za války ve Francii, kdy francouzská vláda, a šlo o období ještě před okupací země, dovolila, aby do formující se československé zahraniční armády ve Francii byli rekrutováni taktéž ti Čechoslováci, kteří jsou německé, maďarské nebo rusínské národnosti a pocházeli z území, které bylo Československo nuceno odstoupit pod vlivem mnichovského diktátu. Zatímco britský postoj, jak bylo již dříve zmíněno, nebyl až tolik vstřícný a pozitivní. Týkalo se to zejména ony Benešovy teorie nepřerušené kontinuity, otázky československých hranic, nebo uznání autority československého prozatímního zřízení nad československými občany německé národnosti [Kuklík, 1998: 122-123].

5.2. Složitá jednání s britskými hostiteli

30. září 1940 vystoupil se svým projevem pro rozhlasovou stanici BBC britský ministerský předseda W. Churchill, v kterém se prvně vyjádřil o Mnichovské dohodě v tom slova smyslu, že je neplatná, což osobně zapříčinili vůdčí představitelé Německa vlastním jednáním [AMZV, LA-D, karton č. 86]. Tato formulace muže číslo jedna britské politiky byla prakticky prvním a veledůležitým projevem neuznání Mnichovské dohody. Je důležité uvědomit si, že toto nevybočovalo z britského stanoviska o platnosti Mnichovské dohody do té doby, než ji Němci porušili, jak je také uvedeno v jednom z dopisů z korespondence československého ministra zahraničí Jana Masaryka, tentokrát obdrženy od britského diplomata Williama Strange. Mnichovská dohoda byla pro Brity stále platně vzniklou smlouvou [AMZV, LA-D, karton č. 86].

Stejně jako je popsáno v předešlé kapitole o uznání československé exilové vlády *de iure*, došlo k významnému obratu v otázce odůznání Mnichova se vstupem Sovětského svazu do války. Jakmile byli Sověti nuceni vést válku proti nacistickému Německu, které je otevřeně napadlo v létě roku 1941, otevřel se prostor pro jednání mezi Sověty a Čechoslováky v Londýně. Do této doby nebyla tato jednání vzhledem k válečné situaci a rusko-německému „spojenectví“ myslitelná. Sovětský ministr zahraničí Vjačeslav Molotov při své návštěvě Londýna v roce 1942 potvrdil, že Sovětský svaz je ochoten podpořit obnovení Československé republiky v předmnichovské podobě a hranicích. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, Sovětský svaz samozřejmě také uznal Edvarda Beneše prezidentem a jeho exilovou vládu *de iure*. Navíc Sověti na svém území umožnili vznik československých vojenských jednotek, čímž se Čechoslováci mohli oficiálně zapojit do bojů druhé světové války také na druhé, východní frontě a přispět tak k boji proti fašismu a za obnovení vlastní republiky. Vše bylo později stvrzeno na známém jednání Čechoslováků se Sověty v Moskvě z 12. prosince 1943, kdy byla oběma stranami podepsána smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi ČSR a SSSR. Taktéž, jak bylo již v minulé kapitole zmíněno, Velká Británie byla sovětským diplomatickým postupem *de facto* přinucena k posunu v jednání s Československem. Britové také uznali československou exilovou vládu *de iure* a Edvarda Beneše československým prezidentem. Ale v otázce neplatnosti Mnichovské dohody nepadlo žádné konečné prohlášení, stejně jako se Britové zdráhali definitivně uzavřít otázky německé emigrantské menšiny z Československa, československých hranic, či nepřerušené kontinuity československého státu [Kuklík, 1998: 125-126].

Velice náročná jednání o odzunnání Mnichovské dohody Velkou Británií se táhla dál. Kromě řady zmíněných důvodů a podmínek, které Britové po Čechoslovácích požadovali, stále ještě podle Britů nebyla vyřešena otázka postavení československých Němců v rámci československého exilu. Britští představitelé důrazně požadovali shodu Edvarda Beneše s čelním představitelem sudetoněmecké sociální demokracie Wenzelem Jakschem, který v Londýně hájil zájmy sudetoněmeckých občanů Československa. Uzavření určité dohody mezi Benešovou vládou a Jakschovými Němci byla však těžko dosažitelná. W. Jaksch odmítal Benešovy návrhy, které pro Němce byly nepřijatelné, stejně jako se s Benešem nedokázali shodnout členové „protibenešovské“ opozice v exilu, které předně představoval M. Hodža, Š. Osuský, či L. Prchala. Britové podmiňovali své vlastní uznání československých požadavků završením dohody o účasti Němců ve Státní radě, což oficiálně vyjádřil britský vyslanec Nichols ve svém dopisu československému ministerstvu zahraničí z 28. února 1942 [Kuklík, 1998: 124-127, viz AMZV, LA-D, karton č. 129]. Konkrétní požadavky Čechoslováků byly opět shrnuty a formulovány s počátkem vyjednávání o odzunnání Mnichova na začátku roku 1942 tak, aby vyhovovaly také britské straně:

- a) *„žádné rozhodnutí týkající se Československa po září 1938, které bylo učiněno silou, za hrozby válkou nebo s porušením mezinárodních smluv a československých zákonů nesmí být uznáno za platné;“*
- b) *„bude obnoven předmnichovský právní status Československa, který bude potvrzen v průběhu konečného rozhodování spojeneckých států o poválečném uspořádání.“*

Čechoslováci vedení Benešem se nedokázali s druhou stranou ohledně otázky německých občanů dohodnout. Edvard Beneš si představoval, že nad německými občany by měla rozhodovat československá vláda a jurisdikce, jakožto nad všemi občany Československé republiky. Jednání v této době prakticky uvízla na mrtvém bodě [Kuklík, 1998: 126-127].

5.3. Velká Británie odzunnává Mnichov

Tak jako již několikrát dříve, způsobila obrat v událostech až konkrétní válečná událost či změna situace ve válkou zmítané Evropě. Tentokrát však nešlo o žádnou z vojenských operací na jedné z válečných front, ale šlo o zdrcující událost, která se odehrála přímo doma v Protektorátu Čechy a Morava. V létě 1942 došlo ke kruté odplatě německých okupantů Československa za atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha,

v podobě vyhlazení a vypálení dvou českých vesniček – Ležáků a Lidic. Důvodem tohoto odsouzeníhodného činu byla údajná účast zmíněných vesnic na atentátu provedeném československými parašutisty, vycvičenými v Anglii. Tyto nadmíru kruté události otřásly nejen britským obyvatelstvem, ale i lidmi v dalších zemích. Edvard Beneš se rozhodl využít vyvraždění dvou českých vesnic k apelu na vládu Velké Británie, mimo jiné právě ohledně odzunnání Mnichovské dohody. I přes neustálé trvání obou zúčastněných stran, československé i britské, na vlastním tvrzení a postoji k mnichovské problematice, došlo nakonec k oficiálnímu odzunnání Mnichovské dohody Velkou Británií, i když se tím prakticky nic nezměnilo. Dne 4. srpna 1942 obdržel Jan Masaryk nótu od britského protějšku Edena s datem 5. srpna, v které bylo uvedeno, že Mnichovská dohoda a to, co se odehrálo po ní, žádnou váhu a vliv na poválečné uspořádání československých hranic a vnitřních záležitostí. Touto nótu byla taktéž s konečnou platností uznána československá exilová vláda a prezident republiky [AMZV, LA-D, karton č. 136]. Eden se odvolával na dřívější Churchillovo prohlášení o neplatnosti Mnichova v BBC z 30. září 1940. Zajímavé je, a tím se vracím k vlastní poznámce, že se touto nótu prakticky nic nezměnilo, že Velká Británie přesto nezměnila svůj názor na Mnichovskou dohodu. Britové stále považovali dohodu za právoplatně uzavřenou mezinárodní smlouvu, která byla až o několik měsíců později porušena německým postupem. Českoslovenští představitelé již nechtěli riskovat definitivní zamítnutí z britské strany a do konce války se s tímto postojem spokojili. Britové tedy také považovali Mnichovskou dohodu za mrtvou, avšak svůj postoj k platnosti dohody až do března 1939 si ponechali ještě dlouho po skončení druhé světové války [Kuklík, 1998: 128-130].

5.4. De Gaullova Francie odzunnává Mnichov

Francouzský postoj k tzv. mnichovské problematice a prohlášení o neplatnosti Mnichovské dohody byl od toho britského zcela jasně odlišný. Proces francouzského odzunnání dohody z roku 1938 byl mnohem jednodušší. Hovoříme pochopitelně o jednání s francouzským výborem generála Ch. de Gaulla. Obě vlády, tedy československá a francouzská, se ve válečných letech nacházely v londýnském exilu a měly k sobě v tomto ohledu poměrně blízko. Vzájemné uznání mohlo prospět oběma stranám. Českoslovenští i francouzští představitelé se během svého exilového působení snažili o široké uznání vlastních vlád, nároků a požadavků od vlád ostatních zemí, ať už evropských či světových velmocí, nebo právě i vlád, které taktéž působily ve vyhnanství. Francouzský výbor generála de Gaulla navázal

s československou exilovou vládou po diplomatické stránce kontakt již na podzim 1940. O několik měsíců dříve padla Francie pod náporem německých okupačních sil. Francouzská vláda tzv. vichistického režimu ve Francii z pochopitelných důvodů s československým exilem diplomatické styky neudržovala, dokonce po faktickém rozpadu Československé republiky i uznala Slovenskou republiku. Stejně jako probíhala jednání o odůznání Mnichovské dohody s britskou stranou, probíhaly obdobné debaty a jednání také se stranou francouzskou. 29. září 1942 došlo na výměnu oficiálních dopisů mezi představiteli vlád československého a francouzského exilu [AMZV, LA-D, karton č. 138]. Francouzský národní výbor Ch. de Gaulle oficiálně prohlásil Mnichovskou dohodu za neplatnou a již neexistující. Stejně tak Francouzi neuznávali všechny události a akty, které byly důsledkem mnichovských ujednání. Zásadním bylo, že francouzský výbor neuznával žádné územní změny, které se týkaly Československa a vycházely z mnichovského diktátu, nebo z následujících událostí. Francouzi se zavázali k napomáhání obnovení Československé republiky v předmnichovských hranicích a taktéž k uzavření politické, vojenské a ekonomické aliance mezi oběma státy. Francouzské uznání neplatnosti Mnichovské dohody od samotného počátku se samozřejmě rozcházel s několikrát zmiňovaným britským názorem na tuto problematiku. Rovněž polské exilové vládě v Londýně se tato formulace příliš nezamlouvala, neboť si Poláci nárokovali územní zisky, které zaznamenali krátce po podepsání Mnichova (šlo především o oblast Těšínska). Francouzský postoj k československé exilové vládě a Mnichovské dohodě se však nezměnil. V dalších válečných letech došlo také k československému uznání de Gaullova národního výboru jakožto legitimní francouzské prozatímní vlády. 22. srpna 1944 byly vzájemné československo-francouzské vztahy a francouzské odůznání Mnichova stvrzeno podepsáním společné deklarace [Kuklík, 1998: 130-131].

Závěr

Ustanovením Protektorátu Čechy a Morava a současně vyhlášením samostatného slovenského státu přestala fakticky existovat Československá republika. Pro československé politiky, kteří odešli do exilu, však naše republika z právního hlediska existovala nadále. Proti novým „pořádkům“ v Československu byl podán protest ze strany vlád Francie, SSSR, USA a Velké Británie. Již 16. března 1939 dr. Edvard Beneš písemně protestoval proti německé agresi u vrchních představitelů světových velmocí, i u Společnosti národů. Beneš se nedlouho poté postavil do čela druhého československého zahraničního odboje, když se de facto sám jmenoval jejím vůdcem a prezidentem. Hlavním předpokladem a základem jeho působení se stala tzv. teorie právní a politické kontinuity, která vycházela z tvrzení, že Československá republika nikdy nepřestala z právního hlediska existovat. Také Mnichovská dohoda nebyla podle Beneše a jeho lidí od počátku platná, neboť nebyla nikdy přijata Národním shromážděním a Československu byla vnucena násilnou cestou bez přihlídnutí k názoru československých představitelů. I kdyby byla Mnichovská dohoda platná, Hitler by ji porušil svou agresi vůči Československu v březnu 1939.

Velkou překážkou pro vytvoření legitimní československé exilové vlády byly postoje Francie a Velké Británie vůči Benešovu konceptu. Francouzi ani Britové nehodlali z počátku (alespoň dokud se nezměnila válečná situace a francouzská i britská vláda) jednat o Československu v předmnichovské podobě. Další překážkou na cestě byly také rozepře uvnitř československého exilu. Z nejrůznějších důvodů se Edvard Beneš střetával především s bývalým předsedou vlády M. Hodžou, vyslancem ve Francii Š. Osuským, a generálem L. Prchalou. V říjnu 1939 vznikl Československý národní výbor, působící ve Francii, který měl především řídit vznikající československé jednotky ve Francii, které tam začaly vznikat právě v této době. Projednávány byly také soudní a administrativní záležitosti, týkající se československých vojáků a emigrantů. V opozici proti Národnímu výboru vznikla Slovenská národní rada v čele s M. Hodžou, která se později změnila v Česko-Slovenskou národní radu. Hodža především požadoval poválečnou autonomii Slovenska a zastával vizi budoucí federace Čech, Polska a Slovenska.

Benešovi a jeho Československému národnímu výboru se určitou dobu nedařilo dosáhnout uznání od Francie a Velké Británie. Vše se změnilo s pádem vlád v těchto zemích, které byly spojeny s německým vpádem do Francie v květnu 1940. Československý národní výbor byl konečně uznán vládou Velké Británie, coby prozatímní československá vláda, v červenci

1940 prostřednictvím dopisů britského ministra zahraničí lorda Halifaxe. Nešlo však o plné uznání, i Edvard Beneš nebyl zprvu plně uznáván jako faktický prezident. Uznání sebou neslo ze strany Britů řadu připomínek, které hovořily o Čechoslovácích v Británii a právních a soudních otázkách, nebo třeba o podobě poválečných hranic ve střední Evropě, které Velká Británie nechtěla okamžitě žádným způsobem garantovat. Tímto vzniká v červenci 1940 v Londýně Prozatímní státní zřízení Československé republiky. Nešlo však o plné uznání de iure.

V čele první exilové vlády v Londýně, která byla jmenována Edvardem Benešem okamžitě v červenci 1940, stál jako její předseda Msgr. Jan Šrámek. Členy vlády byli například i Š. Osuský (ministr bez resortu) a J. Masaryk (ministr zahraničních věcí). Československá exilová vláda byla uznána i dalšími exilovými vládami, které za války působily v Londýně, ale také tzv. Svobodnou Francií Charlese de Gaulla. Definitivní uznání československé exilové vlády se zdálo být v nedohlednu. Vše bylo opět uspíšeno měnící se válečnou situací. V létě 1941 se zcela změnil postoj Sovětského svazu k československému exilu, Rusové byli totiž napadeni Německem. Do doby, než Rusové vstoupili do války, postupovali plně podle rusko-německého paktu Ribbentrop-Molotov a uznávali všechny změny v Československu tak, jak je řídili Němci. Tento fakt se z pochopitelných důvodů změnil po napadení Sovětského svazu Německem. 18. července 1941 Sověti uznali československou exilovou vládu a to byl významný krok i z toho hlediska, že sovětské uznání zřejmě přimělo k činům i Brity. Stejného dne totiž došlo k uznání de iure i ze strany vlády Velké Británie. Edvardu Benešovi se tedy po zhruba dvou letech konečně podařilo dosáhnout uznání československé exilové vlády coby prozatímního státního zřízení.

Prozatímní státní zřízení v exilu za druhé světové války uzavřelo se spojeneckými státy řadu dohod či smluv. Tyto pak po válce velice napomohly k obnově Československé republiky tak, jak existovala před Mnichovem. Poznámám, že samozřejmě nemohlo jít o tu samou republiku se vším všudy, ale mluvíme o jejích hranicích apod. Zmíněné dohody a smlouvy taktéž měnily a upravovaly vztahy mezi státy a také zajistily chod a fungování československé exilové vlády. V říjnu 1940, přesněji 25., byla uzavřena dohoda naší exilové vlády s vládou Velké Británie o československých ozbrojených silách na území Spojeného království. Tato smlouva upravovala postavení a organizaci československých vojenských jednotek v Británii a také jejich financování, což je vždycky velice zásadní otázkou. Například českoslovenští letci ve službách RAF (Royal Air Force) se jak známo úspěšně zapojovali v boji proti válečnému nepříteli, a to bylo pro Beneše a jeho vládu důležitou pákou v jejich diploma-

tickém boji za obnovu Československa. Taktéž velice důležitou smlouvou mezi naší vládou a vládou britskou byla ta z 10. prosince 1940 o poskytnutí finančního úvěru ve výši 7,5 mil. liber. Toto znamenalo, že československá armáda v zahraničí, ale i odboj, byly financovány z vlastních československých prostředků. Tento úvěr byl kryt československým zlatem, které bylo uloženo u Bank of England. Československá vláda své zlato poskytla Britům, a to mohlo být využito k podpoře spojeneckého válečného úsilí [fronta.cz, 2006].

Oduznání Mnichovské dohody vládami Francie a Velké Británie rozhodně nebylo snadným úkolem pro formující se československou vládu ve válečných exilových podmínkách. Především v britských očích byla Mnichovská dohoda řádnou smlouvou, která byla porušena až německým postupem vůči Československu z března 1939. Jednání o československých hranicích v předmnichovské podobě tak pro Brity bylo z počátku zcela irelevantní. Britům se také nelíbilo, že by měl Beneš rozhodovat o osudu československých Němců. Benešovo jednání s vrchním představitelem německé emigrace W. Jakschem vyznělo do ztracena, Benešovi se zdály nepřijatelné jeho požadavky. K jednání s Němci došlo především kvůli britskému požadavku na vyřešení československo-německých vztahů v emigraci. Pomalu se začínal prosazovat hlas volající po německém odsunu z československého území. K britskému odduznání Mnichovské dohody došlo v srpnu 1942 v dopisu ministra zahraničí A. Edena J. Masarykovi. Argumentem bylo právě německé porušení dohody a „napadení“ Československa. Francie odduznala Mnichovskou dohodu prostřednictvím de Gaullova výboru v září 1942. Ve francouzském případě došlo prohlášení o neplatnosti dohody od samotného počátku. De Gaulle neuznával žádné územní změny plynoucí z dohody a společně s tím se zavázal podporovat obnovu Československa v předmnichovských hranicích.

Použitá literatura

Dokumenty:

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky v Praze (AMZV). *Fond Londýnský archiv – důvěrný (LA-D)*.

Moderní dějiny státu a práva v dokumentech. Locarnské dohody z 16. října 1925 [online]. 1992. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z:

http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/08/Locarnske_dohody_z_16._rijna_1925.pdf

Monografie:

BENEŠ, Edvard. *Šest let exilu a druhé světové války: řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-1945*. Praha: Orbis, 1946. 486 s.

BENEŠ, Edvard. *Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. Praha: Orbis, 1948. 518 s.

DEJMEK, Jindřich, LOUŽEK, Marek. *Mnichov 1938: sedmdesát let poté: sborník textů*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. 229 s. ISBN 978-80-86547-68-8

FABER, David. *Mnichov: krize appeasementu 1938*. Z anglického originálu Munich the 1938 appeasement crisis přeložil Šimon Trusina. Praha: Bourdon, 2015. 511 s. ISBN 978-80-905173-7-0

FILÍPEK, Jan. *Mnichov 1938: hra o Československo*. Praha: Dr. Ed. Grégr a syn, 2001. 172 s. ISBN 80-902023-9-X

HOLUB, Ota. *Poslední pásmo vzdoru*. Praha: Mladá Fronta, 1988. 224 s. ISBN 23-048-88

KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008. 502 s. ISBN 978-80-7363-146-8

KUKLÍK, Jan. *Vznik Československého národního výboru a Prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940*. Praha: Karolinum, 1996. 196 s. ISBN 80-7184-138-2

KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938 – 1945*. Praha: Karolinum, 1998. 175 s. ISBN 80-7184-665-1

KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan, ŠEBEK, Jaroslav. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. 390 s. ISBN 978-80-87284-18-6

KVAČEK, Robert. *Poslední den. Mnichov – Praha, konec září 1938*. Praha: Epocha, 2011. 136 s. ISBN 978-80-7425-064-4

MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl: Období 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005. 1021 s. ISBN 80-7239-178-X

NĚMEČEK, Jan, et al. *Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939-1940 : (16. březen 1939 - 15. červen 1940)*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1999. 349 s. ISBN 80-85864-63-0

SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. 205 s. ISBN 80-7205-901-7

TÁBORSKÝ, Eduard. *Naše věc. Československo Ve Světle Mezinárodního Práva Za Druhé Světové Války*. Praha: Melantrich, 1946. 220s.

TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. Praha: Mladá fronta, 1993. 327 s. ISBN 80-204-0365-5

VONDROVÁ, Jitka. *Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945: dokumenty*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994. 347 s. ISBN 80-85864-05-3

Ostatní zdroje

FRONTA. CZ. *Financování čs. jednotek ve Velké Británii, zlatý poklad*[online]. 2006 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: <http://www.fronta.cz/dotaz/financovani-cs-jednotek-ve-velke-britanii-zlaty-poklad>

STRAKA, Karel. Vojenský Historický Ústav Praha. *Spojenecká smlouva mezi Československem a Francií z 25. ledna 1924*[online]. Naposledy aktualizováno 20.3.2016 [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/spojenecka-smlouva-mezi-ceskoslovenskem-a-francii-z-25-ledna-1924/>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vláda Jana Syrového (04. 10. 1938 - 01. 12. 1938)*[online]. 29. 8. 2007 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1938-1939-csr/jan-syrovvy/prehled-ministru-24672/>